tiems pentinams. Dauguma laužavietėje aptiktų dirbinių skirtini XI—XIII a.

1972 ir 1973 m. jau ištirtas visas laužavietės plotas.

Žirgų kapų kasinėjimai dar bus tęsiami.

SKĖRIŲ (MAŽEIKIŲ RAJ.) ŠVEDKAPIS

VITAS VALATKA

1972 m. liepos 18—25 d. Telšių kraštotyros muziejus tyrinėjo Skėrių kaimo pietiniame pakraštyje esantį švedkapį. Švedkapis yra 120 m į rytus nuo kelio Renavas—Grūstė ir 250 m į pietų vakarus nuo Varduvos, juosiančios Renavo parką.

Iš senkapio pakraščių išvežtas žvyras, šlaitai nulyginti. Likusi tik 33×12 m dydžio kalvelė, kurioje ištirtas 90 m² plotas ir surasti 33 sveiki arba apardyti kapai.

Visuose kapuose buvo laidojama po vieną numirėlį, išskyrus kapą Nr. 29, kuriame viename karste buvo palaidota moteris ir vaikas. Moteris buvusi paguldyta aukštielninka, ištiestom rankom. Ant jos buvęs paguldytas kniūpsčias vaikučio lavonas. Jo kaukolė gulėjo ant moters dubens kaulų, o korpuso ir galūnių kaulai tarp moters kojų kaulų.

Mirusieji laidoti 65—120 cm gylio duobėsę. Duobės perkastos viena per kitą, ankstyvesnieji griaučiai daugiausia apardyti. Toks laidojimas rodo, kad senasis paprotys — išsaugoti neperkastus kapus — jau buvo išnykęs.

Mirusieji daugiausia laidoti galvomis į pietvakarius. Tik du kapai buvo orientuoti priešinga kryptimi. Abu šie kapai (Nr. 12 ir 24) datuojami XV a. pabaiga. Karstuose rasti griaučiai aukštielninki, ištiestomis kojomis, įvairiai sulenktomis rankomis.

Didžioji dauguma numirėlių laidota skobtiniuose karstuose. Jų pėdsakai rasti 21 kape. Ypač ryškūs guobos medžių skobtinių karstų gabalai, rasti kapuose Nr. 7 ir 23. Aštuoniuose kapuose rastos karstų kaltinės vinys. Remiantis tų kapų įkapėmis, galima pasakyti, kad geležinės vinys karstams imtos vartoti tik nuo XVI a. pabaigos.

Kapuose rasta per 200 įvairių dirbinių. Radinius galima skirti į dvi grupes: aprangos daiktus, kurie į kapą pateko kaip neatskiriama drabužių dalis, ir į įkapes, kurios buvo dedamos apeiginiais tikslais.

Didžiausią radinių dalį — 78 vienetus — sudaro monetos. Monetų skaičius kapuose įvairus, nuo vienos iki aštuonių ar net dvylikos (kapai Nr. 9 ir 28). Chronologinis tarpas tarp ankstyviausios ir vėlyviausios vieno kapo monetos siekia 10—13 metų. Manau, kad ne didesnis laiko tarpas yra ir tarp vėlyviausios monetos kape ir numirėlio palaidojimo laiko. Tokiu būdu, kapus su moneto-

mis galime beveik tiksliai datuoti. Monetos smulkios ir gana įvairios: nuo Aleksandro (1492—1506) denarų iki Kristinos (1632—1654) Rygos šilingų. Yra ir švediškų, ir prūsiškų (1628) šilingų.

Monetų padėtis karste nevienoda. Šešiuose kapuose monetos dėtos į pinigines ar kišenes (buvo dubens kaulų srityje). Trijuose kapuose rasta monetų ant karsto dugno po griaučiais. Kape Nr. 28 ant karsto dugno po kaukole buvo paberta 12 monetų. Kape Nr. 29 rasta viena moneta, padėta mirusiajam po kaklu, o kape Nr. 13 — įdėta tarp kairiosios rankos pirštų. Kai kuriuose XVII a. kapuose rasta po vieną, dvi, devynias monetas, padėtas ant karsto antvožo viršaus.

Tyrinėjimų metu rasti 46 įvairūs žiedai. Jų dalis buvo ant dešinės arba kairės rankos piršto. Žiedai ant pirštų rasti tik XV—XVI a. kapuose. Kai kuriuose to paties laikotarpio kapuose žiedai dėti į karstą numirėliui prie kelio, prie alkūnės, pakaklėje arba ant dubens kaulų. Nuo XVI a. antrosios pusės aptinkame ant karsto antvožo viršaus galvos srityje arba ant karsto dugno po numirėlio galva padėtų žiedų.

Ankstyviausiais laikytini du žiedai prasilenkiančiais galais su pastorinta viršutiniąja dalimi, rasti XV a. kape Nr. 19. XV a. datuotini ir septyni žiedai prasilenkiančiais galais, žymiai išplatintom viršutinėm dalim. Šie žiedai nuo ankstyvojo feodalizmo laikotarpio žiedų skiriasi tuo, kad per paplatintosios dalies vidurį nebėra iškeltos gunklos.

XVI a. kapuose jau randame juostinių žiedų sukniedintais galais.

XV ir XVI amžių riboje pradėti naudoti ir tik XVI a. kapuose terasti žalvariniai sulituoti žiedai, kurių viršutinė pusė yra kiek paplatinta, profiliuotais kraštais ir ornamentuota gilokų duobučių ornamentu. Analogiškų žiedų Telšių kraštotyros muziejus turi iš Tverų ir Nausodžio (Plungės raj.) senkapių.

XVI ar XVII a. pradžios kapuose rasta juostinių vienodo storio žiedų (kapai Nr. 5, 13, 18). Vieni jų lygūs, o kiti yra papuošti dviem aplink einančiais grioveliais. Šio tipo žiedų rasta Šlapgiryje, Piktagalyje ir kt.

To paties laikotarpio kapuose rasta ir plonų juostinių žiedų su vos paplatinta viršutine dalimi.

XVII a. kapuose rasta 10 signetinių žiedų. Tik vienas, kape Nr. 6 rastasis, žiedas yra iš XVI a. pirmosios pusės. Kapuose Nr. 1 ir 28 rasta po du signetinius žiedus, kurių įgraviruotų linijų piešinys yra skirtingas.

XVII a. pradžios kapuose rasti ir 6 siauri juostiniai žiedai, kuriuose yra įmuštos raidės „I H S".

Be žalvarinių žiedų, rasti du alaviniai žiedai. Kape Nr. 24 rastasis datuojamas XV a. pabaiga, o antrasis yra kiek vėlesnis. Abu jie yra buvę su stiklinėmis akutėmis, kurių rasti nepasisekė.

Prie aprangos daiktų reikia skirti XVI a. pirmosios pusės kape Nr. 6 rastą žalvarinę pasaginę pastorintais galais segę.

XV a. pabaigos mergaitės kape Nr. 12 buvo diržas, prikalinėtas švininių ar alavinių vinučių su pusrutulinėm galvutėm. To paties laikotarpio kape Nr. 19 buvo rastas diržas, papuoštas penkiom eilėm žalvarinių vinučių. Jis buvo ištiestas pagal numirėlės dešiniąją koją.

Iš darbo įrankių kapuose daugiausia — net 14 — rasta peilių. Įtveriamasis peiliukas rastas tik kape Nr. 19, datuojamame XV a. pabaiga. Kiti peiliai yra kriauniniai.

Kape Nr. 1 rastas nedidelis peiliukas — skustuvas su švininiu koteliu.

Kape Nr. 5 prie kairiojo dubens kaulo gulėjo žalvarinė 6,7 cm ilgio adata.

Dviejuose XVI a. moterų kapuose aptikta po smiltainini galąstuvėlį su skylutėmis prikabinimui.

Ypač retais radiniais laikytini du kišeniniai stikliniai veidrodėliai. Tai bene pirmieji šitokie dirbiniai Lietuvos archeologinėje medžiagoje. Abu veidrodėliai rasti viename suardytame kape. Tarp suardytų griaučių jokių kitų radinių nebuvo. Iš bendros kapinyno chronologijos juos galima datuoti ne daug vėlyvesniais metais kaip vėlyviausia šiame kapinyne moneta su 1600 metų data.

Be to, kapinyne rasta keletas nenustatytos paskirties metalinių dirbinių fragmentų.

Ištirtoji kapinyno medžiaga rodo, kad žmonės čia buvo laidojami nedeginti nuo XV a. pabaigos iki XVII a. antrosios pusės. Ankstyviausiuose kapuose mirusieji buvo laidojami galvomis į šiaurės rytus, o nuo XVI a. pradžios visų mirusiųjų galvos orientuotos į pietvakarius. Visą laidojimo laiką į kapus buvo įdedama dirbinių, nesusijusių su lavono apranga; tatai rodo, kad dar buvo laikomasi ir pagonybės papročių.

Kasinėjimų metu rastieji dirbiniai laikomi Mažeikių kraštotyros muziejuje.

JAKŠTAIČIŲ (ŠIAULIŲ RAJ.) SENKAPIS

VYTAUTAS URBANAVIČIUS

Senkapis yra kairiajame Spalvės krante, apie 300 m į šiaurės rytus nuo Jakštaičių „pilikės" ir apie 1 km į vakarus nuo X—XI a. Jakštaičių—Meškių senkapio. Tai smailėjantis iškyšulys, įsiterpęs į pelkėtą lanką. Maždaug 15×20 m didumo plotas dirvonuoja, o aukščiau į kalvą įsiliejanti iškyšulio dalis yra platesnė, ariama. Jo pakraščiai apardyti, kasant žvyrą. Jakštaičių k. gyventojas Povilas Keras pasakoja, kad, imant žvyrą, buvo rasta žmonių kaulų ir žalvarinių žiedų. Iškyšulys ir dabar vadinamas senkapiu (kapukais).